

BAKİ DÖVLƏT UNİVERSİTETİ

İLAHİYYAT
FAKÜLTƏSİNİN
ELMİ MƏCMUƏSİ

№ 23 İYUN (HAZİRAN) 2015

MURRAY BOOKCHİN'İN HAYATI VE FİKİRİ GELİŞİMİ

Faruk KURT,

*Bakü Devlet Üniversitesi,
Sosyal İlimler ve Psikoloji Fakültesi,
Felsefe Tarihi ve Kültüroloji kafedrası*

Anahtar Kelimeler: Murray Bookchin, Ekoloji, Sosyal Ekoloji, Anarşizm, Marx, Tropoçki

Key Words: Murray Bookchin, Ecology, Society Ecology. Anarchism, Marx, Trotsky

Ключевые слова: Мюррей Букчин, экология, Социальная экология, анархизм, Маркс, Троцкий

Giriş

Murray Bookchin (d. 14 Ocak 1921- ö. 30 Temmuz 2006) özgürlükçü sosyalist, siyaset felsefecisi, hatip ve yazar. Özgürlükçü sosyalist ve ekolojik düşünsel çizgide bulunan toplumsal ekoloji hareketinin kurucusu Bookchin anarşist gelenek ile çağdaş ekolojik bilincin sentezini kurması ile dikkatleri üzerine çekti. Bookchin siyaset, felsefe, tarih ve kentsel sorunlar üzerine iki düzine kitabın yazarıdır.

Bookchin radikal anti-kapitalist ve toplumsal özyönetimin sözünü esirgemez savunucusu idi. Yaşam alanlarının özgürlükçü özyönetimi üzerine yazıları ile Yeşil Hareket ve Reclaim the Streets gibi anti-kapitalist doğrudan eylem grupları üzerinde büyük etkisi oldu. "Derin ekoloji" ve "Sosyobiyojoloji"nin biyolojik gerekirci düşünceleri gibi, yaşam merkezli felsefelerin sağlam eleştirilerini yaptı, ve Charlene Spretnak gibi "New Age" Yeşilleri üzerine eleştirisi 1990'larda Amerikan Yeşil hareketini etkileyen bölünmelere neden oldu.

Yaşam öyküsü ve yazıları

Murray Bookchin, Çar döneminin Rus devrimci hareketinde faal bir rol oynamış olan(1, 1) Rusya Yahudi'si Nathan ve Rose (Kaluskaya) Bookchinlerinin çocuğu olarak 14 ocak 1921'de New York City'de doğdu (7, 4). 1936 İspanyol İç

Savaşı'nda Faşizm karşısında savaşmak istediye de, çok genç olduğu için bu mücadeleye dâhil olamadı. Ancak, iki ağabeyi de bu savaşta hayatlarını kaybettiler (9, 75). M. Bookchin ise 1930'da Genç Öncüler'e ve ardından Genç Komünist gençlik örgütü olan Young Pioneers'a dokuz yaşında katıldı. Eylül 1939 Stalin-Hitler anlaşmasına kadar komünistlerle birlikte hareket etti. Fakat bu dönemde, Troçkist-anarşist yaklaşımları nedeniyle hareketten ihraç edildi(9, 75). Bunun ardından Troçkistlerin Sosyalist İşçi Partisi'ne katıldı(1, 1). 1940'larda ABD ordusundaki hizmetinden döndükten sonra, otomobil işçisi olarak, Birleşik Otomobil İşçileri Sendikası'nda görev aldı. Sonraki yıllarda, sınai işçi sınıfının hegemonik rolünü sorgulayan yazılar kaleme aldı ve zaman içerisinde, özgürlükçü bir sosyalist olarak New York'taki Alman Sürgünleri ile birlikte çalıştı(9, 81). Ve 1944'e kadar Bayonne, New Jersey'de dökümhanede çalıştı. Burada işçileri kitlesel endüstri işçileri sendikası, Congress of industrial Organisations'a (CIO), girmeleri ve onların Troçkistlerin II. Dünya Savaşı'nın sonunda kesinlikle gerçekleşeceğini düşündükleri proletarya devrimi yolunda örgütlemek için çalıştı (7, 4). Troçki'nin -Lev Troçki(1917-1918) Bolşevik siyasetçi, devrimci ve Marksist teorisyen, Sovyetler Birliği'nin ilk yıllarında etkili bir siyasetçiydi- ölümüne kadar bu harekete sempati duyan Bookchin, onun ölümünden sonra, hareketteki Bolşevist otoriter eğilimlerin ön plana çıkmasıyla beraber hayal kırıklığı yaşadı(9, 80).

1944'ten sonra General Motors'da işe girdi, sonra en radikal Amerikan sendikası olan United Auto Workers'a (UAW), girdi. 1946'daki büyük Motors grevine katıldı, bu grev işçiler için yalnızca küçük kazançlar sağladı. Fakat 1948'de GB yönetimi işyerinde huzur sağlanması karşılığında büyük stratejik imtiyazlar teklif etti; UAW anlaşmayı kabul etti. Bookchin, Marx'ın analizlerine ve beklentilerine karşın endüstriyel işçi sınıfının doğası gereği devrimci olmadığını gördü. Devrimi değil ama Marksizm'i terk etti. 1950'lerde bir grup radikalle yakın bir ilişki halinde Post-Marksist, otoriter olmayan bir komünizmin ne şekilde kurulabileceğine ilişkin arayışlara girdi. Bu grup Contemporary Issues Dergisini yayımladı, Bookchin (takma isimle) burada ilk makalelerini yazdı. 1952'de yazdığı uzun bir makale olan "Gıdalardaki Kimyasal Maddeler Sorunu"nda, büyük-ölçekli, endüstriyel tarımın getirdiği gıda koruyucularının ve pestisitlerin insan sağlığı için muhtemel olumsuz etkilerini tartıştı. Bu sorunun çözümünün kent ve kırsal birleştiren, yurttan meclisleri tarafından yönetilen küçük-ölçekli desantralize bir toplum olduğunu söyledi(4, 2).

1960'larda, karşı kültür ve yeni sol hareketlerine etkin bir biçimde katılarak, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki sosyal ekoloji düşüncelerine öncülük etti ve ekoloji ile ilgili pek çok çalışması yayınlandı. 1960'lardan sonra ise, ABD'deki özgürlükçü üniversitelerden, Alternatif Üniversite ve New York Şehir Üniversitesi'nde dersler verdi(9, 81).

Bookchin 1962'de *Our Synthetic Environment*'ı (Sentetik Çevremiz) yayımladı; bu kitap kanser dahil hastalıkların kaynağı olarak pestisitleri, yiyeceklerdeki katkı maddelerin ve diğer çevre sorunlarını ele alıyordu. *Crisis in Our Cities*'de (Kentlerimizde Kriz, 1965), devasa şehirlerin ayrılmaz bir parçası olarak fosil yakıtların kullanımının küresel ısınmaya yol açabilecek bir sera etkisi yaratacağı konusunda uyarıda bulundu; bu krizi aşmak için toplumun fosil yakıtlardan yenilebilir enerjiye geçmek- ve desantralize olmak- zorunda olduğunu söyledi. Anarşizmi kucaklayarak, özgürlükçü ekolojik fikirlerini birçok yenilikçi ve etkili makaleyle yaygınlaştırdı. "Ekoloji ve Devrimci Düşünce" (1964), radikal politik ekolojinin ilk manifestosuydu. "Towards a Liberatory Tecnology" (Özgürlükçü Teknolojiye Doğru, 1965) alternatif, yenilebilir enerji kaynaklarının ve mikroteknolojilerin özgürlükçü toplumun altyapısı olarak kullanılması çağrısında bulundu. "Özgürlüğün biçimlerin"de devrimci hareketlerde, 1793'teki devrimci Paris'in seksiyon meclislerinde olduğu gibi meclis demokrasisini geliştirdi. Bütün bu makaleleri genç radikalleri eko2013 Sümer yayıncılık lojik anarşizm doğrultusunda çok etkilemiş olan *Post- Scarcity Anarcity* (Kıtlık Sonrası Anarşizm, 1971) adlı antolojide topladı (4, 2).

1970'lerin başında eko- anarşist fikirlerine "toplumsal ekoloji" adını verdi. 1974'te Plainfield, Vermont'ta Toplumsal Ekoloji Enstitüsü'nün kurucu ortağı ve yöneticisi oldu. Enstitü, toplumsal teori, alternatif teknoloji ve organik tarım konusundaki üç aylık kursları nedeniyle uluslararası bir itibar kazandı. Ayrıca 1974'te Ramapo College Of New Jersey'de ders vermeye başladı, burada kısa sürede profesör oldu. *The Limits Of the City* (1974) kitabında radikal toplumsal düşüncede kenti keşfetti. *The Spanish Anarchists* (1977), başlangıcından 1930'ların ortalarına kadar İspanyol anarşist hareketinin tarihiydi. 1976-1978 arasında Dimitrios Roussopoulos ile Montreal'deki sol özgürlükçü belediye hareketinin şekillendirilmesinde işbirliği yaptı. 1977-1978'de Seabrook (New Hampshire) 'deki nükleer santrale karşı çıkmak için Clamshell Alliance'a katıldı. 1970'lerdeki makaleleri *Toward an Ecological Society* (1980) isimli antolojide toplandı.

Büyük çalışması *The ecology of freedom: The Emergence and Dissolution of Hierarchy* (1982)'de Birleşik Devletler ve diğer ülkelerde ortaya çıkan ekolojik hareketler üzerinde derin etkilerde bulundu ve bu eser kabilesel "organik toplumu", hiyerarşinin ve devletin yükselişini ve ardından doğayı egemenlik altına alma düşüncesinin ortaya çıkışını sergiledi. Bu anıtsal çalışma politik, antropolojik, psikolojik ve bilimsel temaları iç içe işler. *The Rise of Urbanization and Decline of Citizenship* (1986)'da sivilin kendilerini yönetmesini, meclis demokrasisini ve konfederalizmi anlatır. Bu tarihte kadar politik projesini, belediyede, kasabada ve mahallelerde halkın demokratik meclisleri ile sivil politik alanın yeniden yaratılması arayışındaki özgürlükçü belediyeçilik olarak adlandırdı. Daha geniş bölgelerde bu meclisler konfederasyon oluşturabilir ve güç kazandıklarında merkezi ulus-devlete meydan okuyabilirdi. Bu fikirlerin bazıları makalelerin bir araya getirildiği *The Modern Crisis* (1986)'de geliştirildi(6, 2).

1980'lerin ortalarında Avrupa'ya seyahat etti. Yeşillerin özgürlükçü belediyeçilik ile desantralize bir ekolojik demokrasi yaratabileceklerini iddi etti. 1980'lerin sonunda Burlington Yeşilleri'ni kurdu ve kentin yönetim organlarının demokratikleştirilmesi için çağrıda bulunan bir yerel seçim kampanyasına katıldı. 1983'te Ramapo'dan emekli olduktan sonra Burlington'a (Vermont) yerleşti. Bookchin 1990'da politik yaşamdan emekli oldu. Emekli yönetici statüsünde Toplumsal Ekoloji Enstitüsü'nde ders vermeye devam etti.

1987'de insandışı doğanın insanların üzerinde olduğunu söyleyen doğa mistisizmini savunan derin ekolojistlerle bir tartışma başlattı. Bu gerici ideolojiye karşı seküler, hümanist ve toplumsal bir ekoloji savundu. 1994'te anarşizm içindeki mistik ilkelci eğilimlerin benzer bir eleştirisini *Social Anarchism or Lifestyle Anarchism?*'de yaptı. İki yıl sonra postmodernizmin, hümanizm karşıtlığının genel bir eleştirisi olan *Re-enchanting Humanity* (1986)'yı yazdı. Destekleyici dünya görüşü ekolojik düşüncenin hizmetindeki bir diyalektik türüydü. Bu "diyalektik doğalcılığı" *The Philosophy of Social Ecology* (1990, yeniden basım 1994)'de geliştirildi.

Bookchin, anarşistlerin özgürlükçü belediyeçilik ile -anarşistler oy vermeye ve bütün seçim politikalarına karşıydılar- ilgilenmediklerinin farkına vardı. Zaman içinde bireyden ziyade toplumsal özgürlüğe yönelen komünalizm lehine anarşizmden koptu. 1992 ile 2003 arasında dört büyük ciltten oluşan, devrimci halk hareketleri tarihini anlattığı *The Third Revolution* (1996-2005)'ı yazdı(4, 2)

Bookchin, 2002'den beri kalbindeki ağrılardan sürekli şikayetçiydi. 2005'in Haziran ayından sonra ağrıları bitti. İyi olduğu konusunda haberler çıktı. Ancak 30 Temmuz 2006'da Burlington'da -Vermont- bulunan evinde 85 yaşında öldü. Yakınları, son zamanlarda tehditler aldığını ve otopsi yapılmasını istedi. Ancak otopsi yapılmadı ve ölüm nedenine 'kalp yetmezliği'dendi(8).

Bookchin'in düşünce metodu, diyalektik düşüncenin yeniden işlenmesine dayanmaktadır. Felsefi görüşlerini, Hegel'e dayanan, fakat onun teolojik yaklaşımına uzak olan bir diyalektik düşünce metodu olarak nitelemekte, düşüncesini diyalektik doğacılık olarak adlandırmaktadır. Marksizm ve Marx'ın kendi öz fikirleri ayrımını ortaya koymak suretiyle, Marx'a ait olan, onun öz fikirlerini benimsediğini ifade etmektedir. Bookchin'e göre, günümüzde ne anarşizm, ne de marksizm tek başlarına yeterli bir ideolojidir. İkisinin de büyük bir kısmı, artık bugünün dünyasında uygulanamaz niteliktedir. Bugün için, kıtlık sonrası topluma yaklaşmış durumda olduğumuzdan, kıtlık dönemlerine özgü ideolojiler ve mücadele biçimleri olan anarşizm ve marksizm aşılmış durumdadır. Marx'ın ekonomizminin ve anarşizm içindeki bazen gizli, bazen de açık olan bireyselliğin ötesine geçmek gerekmektedir. Bookchin'in bu konudaki saptaması oldukça nettir:

İnsanın doğal süreç içerisinde değişimini ve teknolojik gelişimini olağan -ve yararlı- bir olgu olarak gören Bookchin, tarihî sürece bakışıyla ilkelci pek çok anarşistten ayrılmaktadır. Ona göre ilkelci anarşistler, yaşanan sorunların ana nedeni olarak teknolojiyi görmektedirler. Hatta mizahi bir bakış açısıyla, onların "çakmaktaşı araçlar"a ve "takas ekonomisi"ne geri dönmeyi arzuladıkları yönünde bir tespiti sahiptir. Hâlbuki sorunların temel nedeni, sosyal ilişkilerde, kapitalizm ve ulus-devlette, her şeyin ve tüm ilişkilerin metalaştırılmasında yatmaktadır. Eğer toplum, korporatif ve insancıl bir yönde örgütlenmiş olsaydı, teknoloji sorunlarının en önemli çözüm yollarından birisi olabilirdi. Bookchin'e göre ilkelci anarşistler, insanlığın çok fazla uygarlaştığına inanmaktadırlar. Oysa ona göre, bu veçhesiyle yeterince uygarlaşmadığımız bile söylenebilir. Karşı karşıya kalınan temel soru, teknolojiyi hangi standartlarla ve hangi amaçlarla kullanacağımız meselesine ilişkindir(9, 81;82).

Murray Bookchin'in bilinen ve yayınlanan kitapları:

Post-Scarcity Anarchism (1971-2004)- The Limits of the City, (1974)- The Spanish Anarchists (1977) - Toward an Ecological Society (1981)- The Ecology of Freedom, (1991) The Modern Crisis, (1986) The Rise Of Urbanization and the

Decline of Citizenship (1987-1992) -The Philosophy of Social Ecology (1990-1996); Révotion. Popular Movements in the Revolutionary Era (1996-2003)- Social Anarchism or Lifestyle Anarchism: An Unbridgeable chasm(1997)- The Politics Of Social Ecology: Libertarian Municipalism(1997); Anarchism, Marxism and the future of the Left. Interviews and Essay, (1993-1998) konularla ilgilenmiş ve bu konularda yazmış olan Bookchin, Ramparts, Telos, Our Generation ve Environmental Ethics gibi süreli yayınlara da katkıda bulunmuştur(5, 1).

Türkiye’de bir çok kitabı çevrileri yapılarak yayınlanmış, Toplumsal Anarşizm mi Yaşam tarzı Anarşizm mi Kaos yayınları 1998, Köylü isyanlarından Fransız devrimine ve Fransız devriminden İkinci Enternasyonele 2012 Dipnot yayınları, Toplumunu yeniden Kurmak 2013 Sümer yayıncılık, Özgürlüğün Ekolojisi 2013 Sümer yayıncılık, Ekolojik bir Topluma doğru 2013 Sümer yayıncılık, Toplumsal Ekoloji ve Komünalizm 2013 Sümer yayıncılık, Kentsiz Kentleşme 2014 Sümer yayıncılık, Toplumsal Ekolojinin Felsefesi 2014 Sümer yayıncılık(6, 1).

Sonuçve Değerlendirme

Bu toplum bir kader mi? Dünyanın bugünkü durumu, mümkün olan yegâne durum mu? Yoksa önceki kuşaklarca yapılmış tercihlerin mi bir sonucu? Bugün ya da gelecekte yeni bir toplum mümkün mü? Toplumsal Ekoloji hareketinin en önemli isimlerinden Murray Bookchin insanlık tarihini yeniden okumaya girişiyor ve buradan hareketle "yeni bir toplum" tasarısı öneriyor. Bookchin'e göre, insanın insana tahakküm etmesi anlayışı, doğayı tahakküm altına alma anlayışından önce oluşmuş ve kabile hiyerarşileri, erkek-egemen avcı ve savaşçı toplulukları gibi yapılarla pekişmiştir. Bu tahakküm biçimleri zamanla doğaya da yansıtılmış ve sonuçta bugün karşımızda duran manzarayla, tükenmek üzere olan bir doğa, yırtılmış bir ozon tabakası ve gitgide yayılan sınai ve nükleer atıklarla baş başa kalmıştır.

Bookchin, insanlık tarihinde egemen olan her siyasal yapının özgürlükçü bir alternatifinin bulunduğunu savunmaktadır: Bugünün toplumunun da alternatifi vardır. Katılımcı bir siyaset, yerinden yönetim, yaşanabilir küçük topluluklar oluşturulması, doğaya zarar vermeyecek hatta doğal bozuklukları onarabilecek teknolojiler kullanılması, insan ve doğa arasında uyumlu bir denge ve alışverişin kurulması gibi yaklaşımlar sayesinde, dünya, bugünkü gidişatının varacağı kaçınılmaz "kıyametten" kurtulabilir. Tarih boyunca nice acılara yol açan tahakküm ortadan kaldırılabilir.

EDEBİYAT

1. Murray Bookchin, Ekolojik Topluma Doğru, Sümer yayıncılık, 1. Baskı, Aralık 2013, İstanbul
2. Murray Bookchin, Toplumu Yeniden Kurmak, Sümer yayıncılık, 1. Baskı, Mart 2013, İstanbul
3. Murray Bookchin, Toplumsal Anarşizm mi Yaşam tarzı Anarşizm mi, Kaos yayıncılık, 2. Baskı Ekim 2005, İstanbul
4. Murray Bookchin, Toplumsal Ekoloji ve Komünalizm, Sümer yayıncılık, 1. Baskı, Eylül 2013, İstanbul
5. Murray Bookchin, Kentsiz Kentleşme Yurttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü, Sümer yayıncılık, 1. Baskı, Ocak 2014, İstanbul
6. Murray Bookchin, Toplumsal Ekolojinin Felsefesi, Sümer yayıncılık, 1. Baskı, Kasım 2014, İstanbul
7. Murray Bookchin, Spartakistlerden İspanya İç Savaşına Doğru, Dipnot yayınları 198, 1. Baskı, 2014
8. http://tr.wikipedia.org/wiki/Murray_Bookchin
9. Orçun İmga: Alternatif Politika, Cilt. 1, Sayı. 1, 75-90, Nisan 2009

ÖZET

Makalede Çağdaş Sosyal-ekolojinin önemli temsilcilerinden biri olan M. Bookchin'nin hayatı ve felsefî düşüncesi hakkında bilgi veriliyor ayrıca filozofun eserleri ve bu eserlerinin fikri gelişi tarihsel olarak izleniyor. Bu neticeyi çıkarabiliriz ki; Sosyal Ekoloji geldiği nokta itibariyle, çevre korumacılığın ötesinde bütün sosyal sorunlara çözüm bulma arayışında olan bir paradigmayı yaratmıştır. Belirtildiği üzere, yeni toplum paradigması, tahakkümün toplumun her alanında ortadan kaldırılması üzerine kurulmuştur. Bookchin'in kendi ifadesiyle bu model, dünyayı değiştirmek gibi bir iddia taşımaktadır ve vakit kaybetmeksizin uygulama alanı bulmak zorundadır.

SUMMARY

The article talks about one of the main representatives of modern social-ecology- M. Bookchin's life and philosophical thoughts. Also, philosopher's works and their ideas were explained and historically tracked. We can make like this conclusion that from the side of Social ecology he created the paradigm which finds solution not only to environmental but also social problems. As mentioned, new paradigm of society constructed like that domination can eliminate in each area of society. In Bookchin's words this model claims to change the world and without wasting time we have to find area that we can realize it.

ЖИЗНЬ И РАЗВИТИЕ ФИЛОСОФСКОЙ МЫСЛИ МЮРРЕЯ БУКЧИНА

РЕЗЮМЕ

В статье дается краткая информация о жизни и философских взглядах одного из самых выдающихся представителей социально-экологической философии современности Мюррея Букчина, исторически выслеживается развитие его философской мысли по основным трудам мыслителя. Автор приходит к выводу, что философ создал социально-экологическую парадигму, которая предусматривает найти решения всех социальных проблем за пределами охраны окружающей среды. В статье показывается, что новая парадигма общества базируется на ликвидации господства во всех сферах жизни общества. И эта модель, по собственным словам М. Букчина, предполагает изменить мир и не теряя времени вынуждена найти сферу применения